

Makale Bilgisi**Makale Geliş Tarihi:** 24.11.2020**Makale Kabul Tarihi:** 16.12.2020**İLK EDEBİ ROMAN İNTİBAH'TAKİ BAZI TEKNİK SORUNLAR**

Dinçer ÖZTÜRK*

ÖZ

Romanlar, bir dönemi incelemede ya da değerlendirmede yardımcı olabilecek yazınsal vesikalardır. Başka bir ifadeyle romanlar bir dönemi, bir milleti bilhassa tarihsel ve sosyo-kültürel bağlamda tanıtan temel faktörler, söz konusu dönemi veya o dönemde yaşayan toplumu kavramamızda çok yararlı materyallerdir. Tanzimat Dönemi romanlarında dönemin özelliklerini yansıtan pek çok bulguya rastlarız. Bu dönemde Batı'dan alınan yeni türlerden olan romanın edebiyatımızdaki ilk örnekleri bir geçiş döneminin ürünleri olmuştur.

Pişmanlık, aşk, kıskançlık, ayrılık gibi temaların yoğun bir şekilde ele alındığı *İntibah*, Türk edebiyatında ilk edebi romanı olarak bilinmekle birlikte Türk edebiyatında teknik anlamda tam olgunlaşmamış roman türünün ilk örneklerindedir. Bu eser, edebiyatımızda Batılı anlamda ortaya konulan ilk edebi roman kimliğiyle yazıldığı dönemin koşulları içerisinde değerlendirildiğinde belli bir yetkinliğe erişmiş olarak kabul edilebilir. Ancak türünün ilk örneği olması nedeniyle bu romanın doğal olarak bazı teknik kusurlar barındırması kaçınılmaz olmuştur. Çalışmamızda amaç *İntibah*'ta teknik ve genel anlamda yer alan sorunları tespit ederek değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, İntibah, Namık Kemal, Roman, Teknik Sorunlar.

* Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı, dincer_ozturk@hotmail.com, ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0028-7841>.

CERTAIN TECHNICAL PROBLEMS IN *İNTİBAH*, THE FIRST NOVEL IN TURKISH

ABSTRACT

Novels embody literary elements that can be helpful to examine or evaluate a period. The basic factors that trace periods, nations, or contradictions related to coincidences are very useful components in our understanding of a period or the nation of that specific period. We come across many of these in the Tanzimat novels. The first examples of the novel genre, which was one of the new genres taken from the West during the Tanzimat Period, in our literature were the products of a transition period.

İntibah, where themes including regret, love, jealousy and separation are illustrated intensely, is known as the first literary novel in Turkish literature. It is one of the first examples of the novel genre which is not technically mature enough in Turkish literature. The first literary novel in the western sense to be published in our literature can be accepted as having reached a certain competence when evaluated in accord with the conditions of its period. However, technical issues were inevitable in the novel since it was the first of its kind. In our study, we will try to show the technical problems in *İntibah*.

Keywords: Literature, *İntibah*, Namık Kemal, Novel, Technical Issues.

GİRİŞ

Tanzimat'ın ilanıyla birlikte Osmanlı Devleti pek çok yenilikle karşı karşıya kaldı. Karşılaşılan yeniliklerin edebiyata yansımaları ilk romanlarımızda bariz bir şekilde görülmektedir (Kaplan, 2017: 321). Tanzimat Dönemi, aydınların Batı medeniyetiyle tanışmaya başladığı bir dönemdir. Yeni bir medeniyetle karşı karşıya kalan Osmanlı aydınları geçmişle bağlarını hemen koparmazlar. Karşılaşılan yenilikleri geçmişin formlarıyla vermeye devam ederler. Dolayısıyla Tanzimat Dönemi'nde kaleme alınan romanlar birbirlerine benzerlikler gösterirler. İlk edebi roman *İntibah*, bu özelliği (geçmişin formlarına ait izleri) belirgin bir biçimde ortaya koymaktadır (Akdeniz, 2012: 7).

Roman ve hikâye türleriyle Tanzimat Dönemi'nde karşılaşan aydınlar daha önce bu edebi türler yerine onlarla aynı görevi üstlenen halk hikâyesi, masal, destan gibi türleri kullanmaktaydı. Batı'lı edebi türler içinde en geniş ölçüdeki ilişkimiz romanla olmuştur (Önertoy, 1981: 67). Roman ve hikâye ilk kez Tanzimat Dönemi'nde Batı'yı yakından takip eden aydınlar tarafından sunuldu. Bu da tercüme vasıtasıyla olmuştur (Ülken, 2009: 4). Dolayısıyla bu dönemin aydınları, Batılılaşma olgusunu, edebiyat eserleri üzerinden yürütmeye ve bilhassa çeviri ile ilgilenmeye başladılar. Edebiyatımızda ilk çeviri roman Yusuf

Kamil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği Telemak isimli eseridir. Daha sonra Victor Hugo'nun Sefiller adlı romanı gelir. Bu eserlerden sonra edebiyatımızda çeviri furyası başlar. Ancak yapılan çevirilerin birebir aynı olduğu söylenemez. Dönemin yaşayış biçimi ve ahlaki özellikleri düşünülerek uyarlama yoluna gidilir. Edebi değerlerden ziyade ahlaki ve siyasi değerler ön plana çıkar. Yenileşme dönemi edebiyatının ilk örnekleri Tanzimat Dönemi'nde verilirken, uzun yıllar geleneksel türlerle ilişki kurularak varlığını sürdürür (Gündüz-Şimşek, 2017: 62).

İyi bir eğitim almasına karşın hayatı tam olarak öğrenememiş, tecrübesiz bir gencin içine düştüğü şehvetli bir aşk hikâyesinin anlatıldığı ve sonu felaketlerle biten *İntibah* romanı (Akyüz, 1995: 76), Türk edebiyatının ilk edebi romanı kabul edilmektedir. Namık Kemal, *İntibah* mukaddimesinde roman anlayışını şu şekilde tarif eder:

“Hikâye yazmakta bir vazife daha vardır; o da muhatabı ıslah etmek veya eğlendirmek için münasebetli münasebetsiz akla ne gelirse söylemek tarz-ı kudemâpesendânesini terk ile tabiat-ı beşeriyenin tahliline çalışmaktır. Vicdân-ı beşerdeki serâir-i kalbin en gizli köşelerine nazar taallûk etmedikçe bulmak muhaldir” (Tanpınar, 2019: 395).

Bu tariftten anladığımız üzere Namık Kemal, okuyucusunu terbiye etmek, eğitmek ve aynı zamanda eğlendirmek istemektedir. Dönemin egemen anlayışı sosyal fayda, Namık Kemal'in romanlarında vardır (Parlatır, 2018: 253). Yazar, *İntibah* romanını da bu nazarla kaleme almıştır.

Tanzimat Dönemi'nin aydınları daha önceki dönemin kültürü ve eğitimiyle yetişmişlerdir. Dolayısıyla içinden çıktıkları döneme ait özellikleri bir anda kesip bir tarafa atmak ya da yok saymak mümkün olmamış ve o döneme ait kimi özellikleri alıp dönemin edebi türlerine istemeyerek de olsa yansıtmışlardır. Özellikle de birinci dönem sanatçılarında bu husus bariz bir şekilde görülmektedir. Köklü bir geleneği olan Divan Edebiyatıyla yetişen ilk yazarlar romanın anlatım tarzına uygun olan üslubu hemen yakalayamamış, karşı çıktıkları geleneğin etkisiyle hem içerik üretmede hem de biçimde eskiye bağlı kalmışlardır. *“Çünkü hikâye yazarlarının kullandığı klasik Osmanlı nesrinin sorunu, fikirleri berrak, mantıklı bir kalıpla ifade edebilecek araçları hiçbir zaman geliştirememiştir”* (Evin, 2004: 26). Geleneksel anlatının etkisinde kalan yazarların karşı koyamadıkları bu bağlılıkları, onların yazdıkları romanlarda bazı teknik kusurların oluşmasına yol açmıştır. Namık Kemal'in aynı duygu ve düşüncelerle yazdığı ve ilk edebi roman olma özelliği taşıyan *İntibah* romanında da birçok teknik kusur göze çarpmaktadır.

İntibah'taki Bazı Teknik Sorunlar

Türk Edebiyatının ilk edebî romanı sayılması bakımından İntibah, önemli bir yere sahip olsa da, kendi türünde ilk eser olma, onda bazı teknik kusurların ve içerik olarak da bir romanda olmaması gereken birtakım sorunların ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. İntibah'taki çeşitli kusurları şöyle sıralamak mümkündür:

Divan ve Halk Edebiyatının Etkileri

Uzun bir döneme damga vurmuş, özellikle de şiir alanında zirve yapmış bir edebiyatı, bir kültürü bir anda unutmak kolay olmamıştır. Yeni bir edebiyat inşa edilmeye çalışılırken mevcudun üzerinde inşa edilmesi ve mevcuttan etkilenilmesi kaçınılmazdır. Başka bir ifadeyle mevcudiyetten etkilenmemek zordur. Bu nedenle, bu dönemin romanlarında Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatına ait anlatım yöntemlerine ve çeşitli izlere rastlamak mümkündür. Geleneğe bağlı anlatının etkilerinin belirgin şekilde görüldüğü eserlerden biri de Namık Kemal'in *İntibah* romanıdır. Yazarın kendisi de *"hikâye mahiyet-i lisanın o yola olan istidatını tecrübe yolunda tertib olunmuş ise de tasavvur ve tasvirde suâbete düşmemek için mevzuu gayet sade tuttuğum halde yine fıkdan-ı istidat cihetiyle gönlümün istediği dereceye götüremedim"* (Kaplan, Enginün ve Emil, 1978: 347-348) der. Bu söylemleriyle olası teknik kusurlar için adeta bir itirafta bulunur. O dönem Divan Edebiyatı'na yapılan sert eleştirilerin başını çeken Namık Kemal'in yeninin içinde eskiyi bulundurması, eserlerindeki teknik kusurların temelini oluşturur.

İntibah romanı yirmi beş bölümden oluşmakta ve her bölüm içeriğin özeti mahiyetindeki bir beyitle başlamaktadır. Namık Kemal, sanat hayatına Divan Edebiyatı anlayışıyla başlamış fakat Şinasi ile tanıştıktan sonra Batılı ve yeni bir edebiyat anlayışını benimsemiştir. Namık Kemal her ne kadar yeni edebiyat anlayışını savunsa da yazarın romandaki her bölümün başında bulunan beyitlerde ağır ve süslü bir dil kullanması, aruz ölçüsünü tercih etmesi ve nazım birimi olarak beyiti kullanması bize hâlâ eskinin etkisinde kaldığını göstermektedir.

Namık Kemal, bazı yazılarında zaman zaman eleştirdiği Divan Edebiyatı'nın yapmacık, basmakalıp tasvir ve ifade tarzına belki farkında olmadan bu romanda kendisi de başvurmuştur. Romanın başındaki Çamlıca tasviri ile Mahpeyker'in Kuzguncuk'taki yalısının ve Dilaşub'un tasvirleri bu durumun en dikkate değer örnekleridir (Parlatır, 2018: 264).

Namık Kemal, Divan şairlerinin üslubunu hatırlatacak bir şekilde köşkün dış tasvirini yapar (Kaplana, 2019: 129).

İntibah romanının genelinde karşımıza çıkan Divan Edebiyatı'na mahsus hayalî, soyut üslup ve yer yer kalıp ifadelerle imgeler roman için bir teknik kusur olarak belirir. Çünkü bu durum yazarın Divan Edebiyatı geleneğinden kopmadığını, geleneksel anlatıyı Batı kaynaklı bir edebi tür içinde kullandığını gösterir. Divan şiirinde kullanılan mazmunlar, sevgiliye ait güzellik unsurları, benzetmelerdeki hayal unsurları romanda belirgin şekilde karşımıza çıkar;

“*Ali Bey mum alevi içine atılmış pervane gibi, sevda ateşinin ışığı içinde ilerleyerek kısa süre içerisinde iskeleye yanaştı.*” (Kemal, 2007: 77), cümlesinde Divan Şiirinde aşkın mâşukuna olan tutkusunu anlatmakta kullanılan şem ile pervane hikâyesine gönderme yapılmıştır. Bunun yanı sıra eserde Mahpeyker ve Dilaşup'un tasvir edildiği kısımlar da mazmunların ve klasik benzetme şekillerinin belirgin şekilde kullanıldığı kısımlardır. Sevgilinin gönül aldatici salınması anlamına gelen ‘hıram-ı dil firib’ (Kemal, 2007: 54) ifadesi de anlamı yönüyle Divan şiirinde sevgiliye atfedilen özelliklerdendir.

“*Bey, neşâd ile güldükçe inci dişlerinden saçılan parlaklık üzerlerinde şa'saa-sâz Nahid'in döndükçe etrafa dağıttığı nurlara benzerdi.*” (Kemal, 2007: 84), cümlesinde Divan şiirinde kullanılan, dişin inciye benzetilmesi mazmunu kullanılmıştır. Bunun yanında ‘nahid’ kelimesi ile de geleneksel anlatıda kullanılan bir hikâyeye atıfta bulunulmuştur.

Namık Kemal'in romana bir bahar tasviriyle başlaması ise bize Divan şiirindeki kasidelerin nesib bölümlerini hatırlatmaktadır. Hatta bizzat muharrir burada girizgâh kelimesini bile kullanır.

Divan şiirinde gül önemli bir yer tutar. Açılmış, açılmamış veya yarı açılmış halleri farklı isimlerle benzetmelerde sıkça kullanılır. Bu isimlerden gül-i ziba ve gonce-i ruhsar birçok divan şairinin şiirlerinde yer bulmuştur. *İntibah* romanında, gül-i ziba ve gonce-i ruhsar mazmunlarını kullanan yazarın Divan Edebiyatı'ndan etkilendiğini gösterir.

Namık Kemal'in bu romanda kopmadığı eski, sadece Divan Edebiyatı anlayışı değildir. *İntibah* romanında Halk Edebiyatı türlerinden biri olan meddah geleneğine dair izler de bulunmaktadır. Gönümüz razı olmadı, rahatsız ettikse af dileriz gibi söylemler halk edebiyatında meddah geleneğinde konuşma havasında sıklıkla kullanılan ifadelerdendir. Okuyucuyla bu sohbet tarzının şüphesiz yine “*sürçü lisan ettikse affola*” diyen meddah geleneğinin alışkanlıklarını taşıdığı, “*taciz ettikse af niyaz eyleriz*” gibi ifadelerden açıkça belli olmaktadır (Okay, 2018: 128).

Berna Moran, *İntibah* romanının *Hançerli Hanım Hikâye-i Garibesi* adlı halk hikâyesinin tesiri altında kaleme alındığını Güzin Dino'ya dayandırarak ifade eder ve ikisinin ortak yönlerini ortaya koyar (Moran, 2015: 45). Bu da ilk romanlarımızı kaleme alanların başvurdukları kaynaklardan bir bölümünün de eski halk hikâyeleri olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra *İntibah*'ta, Dumas'ın *Fils'in La Dame aux Camelia'sının* (Kamelyalı Kadın) romanının da etkisi görülmektedir. Tanpınar bu etkiyi Mahpeyker üzerinde göstermekle beraber bazı sahnelerde de benzerlikler olduğunu gösterir. Başka bir yerde de Balzac etkisinin olduğunu ifade eder (Tanpınar, 2016: 398-400). Namık Kemal, çevirilerini yaptığı Montesquieu'nun fikirlerini de benimsemiştir (Göçgün, 1987: 6). Ayrıca roman, şahsi yaşantı yansımalarını da taşır (Enginün, 2012: 231).

Anlaşılır Bir Dilin Kullanılmaması

Romanda dikkatimizi çeken başka bir kusur ise yapılan bu uzun tasvirlerde yazarın kullandığı dilin ağır ve süslü oluşudur. Tanzimat edebiyatçıları, kendilerinden önceki dönemi birçok yönden tenkit etmişlerdir. Tenkit ettikleri hususlardan biri de kullanılan dilin ağıdalı, ağır ve anlaşılabilirlikten uzak olmasıdır. Ancak dönemin eserlerine baktığımızda kullanılan dilin sade olduğu söylenemez. *İntibah* romanı üzerinde durduğu konu itibarıyla Divan Edebiyatı'ndaki soyut ve hayali üsluptan farklıdır. Toplumsal ve bireysel sorunlar, tarihî olaylar, sınıfsal çatışmalar, yazarın gözlemleri gibi gerçeğe dokunan, hareket noktasını somut unsurlardan alan roman türü, zaten ele aldığı bu konuları anlatmak için Divan Edebiyatı'nın süslü, soyut, ağıdalı dilini kullanamaz. Fakat Tanzimat dönemi romanlarında yeni konular eski geleneksel üsluptan tam da kopmadan ifade edilmiştir. Ahmet Evin geleneksel anlatım biçimlerinin yeni anlayışa olan uyumsuzluğunu şöyle anlatır: "*Türk romancıları geleneksel anlatı biçimlerini reddediyorlar, çünkü onları toplumsal, doğal ya da fiili tarihsel ortamla tamamen bağdaşmaz görüyorlardı... İlk Türk romanının gelişmesi büyük oranda gerçekçilik arayışıyla şekillenmişti*" (Evin, 2004: 45).

İntibah romanında bulunan Divan Edebiyatı'na mahsus temalar, hikâyeler, mazmunlar; romanın üslubunu gerçekten uzaklaştırarak hayalî ve soyut bir hale getirmiştir. Bu durum, üslubun gerçekten uzaklaşmasına ve gerçekten kopmasına da neden olmuştur.

Namık Kemal, Divan şiirinin Arapça ve Farsça sözcüklerle dolu, süslü, sanatlı diline karşıdır. Bu nedenle bir roman dili oluşturmak istediğini Celal Mukaddimesi'nde şu sözlerle açıklamaktadır:

“Lisanın o yolda olan istidâdını tecrübe yolunda tertip olunmuş ise de tasavvur ve tasvirde bir suûbete düşmemek için mevzuu gayet sade tuttuğum halde yine fikdân-ı isti'dat cihetiyle gönlümüün istediği dereceye götüremedim” (Kaplan, Enginün ve Emil, 1978: 347-348). Namık Kemal, bu sözlerin sonunda bizzat kendisi de roman dili oluşturma konusunda başarılı olamadığını itiraf etmektedir. Namık Kemal, divan üslubuyla gündelik dilin basmakalıp ifadeleri arasında bocalar (Kaplan, 2019: 123). Namık Kemal, bütün kudretlerine sahip olduğunu ‘sandığı’ bir üslupla bu romanı yazmıştır (Tanpınar, 2019: 396).

Betimlemelere Çokça Yer Verilmesi

Romandaki tasvirler hem uzundur hem de sıklıkla kullanılmıştır. Bu teknik kusur, dikkatleri eserin anlatıldığı yerden ve olaydan çıkarıp yerini tasvirin zarifliğine bırakmıştır. Eserin girişinde Çamlıca tasvir edilirken beş sayfalık bir tasvir kullanılmıştır. Yapılan tasvirler okuyucuyu eserden uzaklaştıracak türdendir. Hatta çoğu zaman yapılmış tasvirler doğallıktan uzak, çok yapmacık kalmaktadır. Okuyucu bir romanı okuduğunda romanın tasvir edildiği âlemde yaşadığına inanmalıdır. Beşir Fuat’a göre, balık için su nasıl gerekiyorsa, roman kahramanları için romancının kurduğu hayal dünyası o kadar gereklidir. Bu dünya yaşadığımız dünya gibi doğal olmalıdır (M. Naci, B. Fuad, 2012: 75). Aksi takdirde roman inandırıcılığını yitirir. Bu durumda romanın kahramanları da ruhtan yoksun cansız birer kukla mahiyetinde kalırlar.

Romancı, tasvir ettiği roman dünyasında, hayalini doğallığın ve olabirliğin dışına taşırmamalıdır. Başka bir ifadeyle hayatın doğal akışına aykırılık teşkil etmemelidir. Gerçeği değiştirmemelidir. Bu noktaya özellikle çok dikkat etmek gerekir. Romancı yaşanan hayatı tasvir etmez; ama tasvir ettiği yaşanan hayatın ta kendisidir ve bu yaşanan hayattan daha gerçektir. Romancı tasvir ettiği âlemde gerçeğe uygunlukla değil, gerçeğe benzerlikle kayıtlıdır (Yılmaz, 2011: 47-48).

Namık Kemal’in romanda tasvire bu kadar yer vermesinin nedeni tasviri realizmin bir unsuru olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca tasvire dayanan bir romanın daha gerçekçi olduğuna inanması da bu betimlemelere neden bu kadar yer verdiğini açıklamaktadır. Onun Çamlıca tasvirine girişi de akılla izah edilmektedir. Ona göre Ali Bey babasının ölümünden dolayı bunalımdadır. Onu bu bunalımdan kurtarmak için Çamlıca’ya götürmek gerekir. Yapılan tasvir, Divan Edebiyatı’nda hikâye ve romanın karşılığı olan mesnevilerin başındaki kasidelerin nesib bölümlerine benzemektedir. Namık Kemal’in bu

tasviri, geleneksel kültürün kalıntılarını yinelemek istediği şeklinde değerlendirilir (Dino, 1978: 39).

Eski edebiyata dair ne varsa reddetmeye çalışan, kabullenmeyen dönemin aydınlarından gül deyince bülbülün akla gelmesinden şikâyet eden Namık Kemal, eski hayallere, eski unsurlara karşılık gelebilecek yeni bir ifade arayışı içine girer. Tasvirlerle çokça yer vermesi ve detaylara girmesi eski unsurları yeni bir şekil ve imajla ortaya koyma gayesinden dolayıdır. Yazarın Mahpeyker'in evini anlattığı sahne bu duruma örnek olarak verilebilir (Kemal, 2007: 7-80).

Evin tasviri yapılırken evdeki ve evin bahçesindeki her şey en ince detayına kadar romanda anlatılır. Ancak yazar, yaptığı uzun tasvirlerle hakikatte eskiyi bütün unsurlarıyla kullanmak gayesindedir. Namık Kemal, evin içine girdikten sonra yaşadığı döneme ve realiteye döner. Bu tasvir, yatak odası tasviri, Tanzimat Dönemi'nde özellikle Ahmed Midhad Efendi'de gelişmiş bir şekilde tanık olduğumuz türün ilk denemesidir (Tanpınar, 2016: 399). Hâsılı Romantik ekol üzerine inşa edilen bu romanda klasik edebiyat geleneğinden gelen unsurlar da yer almaktadır. Bunun yanı sıra, tasvirlerin subjektif ve mübalağalı oluşu, romantizmin etkisiyle vakanın trajik bir sonla bitirilmesi teknik anlamda yapılan kusurlar olarak sayılabilir.

Uzun ve Doğal Konuşma Tarzından Uzak Diyalogların Yer Alması

Eserde uzun ve doğal konuşma tarzından uzak diyalogların yer alması da teknik sorunlardan biridir. Eserdeki tasvirlerin okuyucuyu bezdirecek kadar uzun olduğu söylenebilir. Okuyucu romanın akışı içerisinde bu tasvirlerle takılıp adeta bu tasvirlerin içinde boğulmaktadır. Namık Kemal, bu tasvirleri sanki doldurma amacıyla yapmış gibidir. Romanın girişindeki Çamlıca tasviri (beş sayfa), Mahpeyker'in Kuzguncuk'taki köşkünün dış ve iç tasviri (iki sayfa) çok uzundur. Tasvirlerdeki bu uzunluk, ister istemez okuyucu adına romanın akışının kesilmesi demektir.

Mahpeyker ve Ali Bey'in ilk karşılaşmalarındaki ve sonraki günlerde aralarında geçen uzun diyaloglar romanın akıcılığını bozmaktadır. Ayrıca bu diyalogların günlük konuşma dilinden ve doğallıktan uzak olması da akıcılığı bozan diğer unsurlardandır. Bununla birlikte, diğer karakterlerin kendi aralarındaki diyalogların doğal konuşma diline daha yakın ve kısa olduğu görülür. Bu da diyalogların aynı özellikleri taşımadığını gösterir. Ali Bey ve Mahpeyker arasındaki diyaloglar, diğer karakterler arasındaki konuşmalardan farklı bir

özelliğ taşımaktadır. Bu ikili arasında geçen abartılı diyaloglara göre, romanın geri kalan kısımlarındaki diyaloglar daha gerçekçi ve doğaldır.

Cariyelik ve Esirlik

Esaret sorununun Tanzimat Dönemi'nde sosyal bir yıkım olarak ele alınmasının Türk edebiyatına bir yenilik getirdiğini anlatan Samipaşazade Sezai'dir (Mardin, 2015: 285). Hürriyet konusunda da Tanzimat Dönemi'nin sanatçıları hassastır. Bilindiği üzere Tanzimat'ın özünde 'temel hak ve hürriyetler'in korunması vardır. Buna istinaden Tanzimat ruhuyla yetişen sanatçılarda temel hak ve hürriyetleri savunma çabası vardır. Bu yazarlar hürriyet temasını eserlerinde işleyip halka benimsetmeye çalışmışlardır. Tanzimat dönemi yazarları arasında hürriyet denilince akla ilk gelen Namık Kemal'dir. Gerek ürettiği fikirler gerek siyasi mücadeleleri gerekse yazdıklarıyla bu konuda ön planda olmuştur.

Dönemin diğer eserlerinde olduğu gibi *İntibah*'ta da esaret, cariyelik, odalık gibi konular işlenmiştir. Romanın başlarında Ali Bey, Mahpeyker ile Çamlıca'da görüşür. Mahpeyker arabasından indiği sırada onunla beraber iki tane cariye de arabadan iner. Bunlar Mahpeyker'in cariyeleridir. Bu kısımda bir tip üzerinden karşımıza çıkan esaret durumu romanın devam eden bölümlerinde önemli yer tutan bir karakter üzerinden irdelenecektir. Bu karakter Dilaşup'tur. Ali Bey'in annesi Fatma Hanım, oğlunu Mahpeyker'den kurtarmak için eve bir cariye almaya karar verir. Birkaç günlük arayıştan sonra Dilaşup adında güzel bir cariye satın alır. Mahpeyker'in kendisini aldattığını düşünen Ali Bey, annesinin sözünü dinler ve onun için odalık olarak aldığı Dilaşup'la evlenir. Bunun üzerine intikam yemini eden Mahpeyker'in planları sonucunda Ali Bey, Dilaşup sayesinde ölümden kurtulur. Fakat Ali Bey'in unuttuğu paltoyu giyip uykuya dalan Dilaşup, Mahpeyker'in tuttuğu katil tarafından Ali Bey sanılarak uykudayken öldürülür.

Namık Kemal kitabında Mahpeyker'e karşı Dilaşup'un tarafını tutmuştur. Fakat tarafını tuttuğu karakteri o dönemki esaret kavramının sınırlarının dışına çıkaramamıştır. Mahpeyker'in karşısında Dilaşup silik, iradesiz ve uğradığı haksızlıklara karşı kendini savunamayan bir karakter olarak karşımıza çıkmıştır. Mahpeyker'in bir planı sonucu Ali Bey tarafından Dilaşup önce şiddet görmüş ve sonra da satılmak suretiyle evden kovulmuştur.

Özgürlük, kişisel hak ve hürriyetlerin sıkça dile getirildiği dönemde özgürlükçü kimliğiyle ön plana çıkan, özgürlük şairi olarak anılan Namık Kemal'in temel insan haklarına aykırı olan esaret ve cariyeliğe karşı kabul edici tutumu onun özgürlükçü kimliğiyle

çelişmektedir. Dilaşup karakterine onu temel haklardan mahrum bırakarak yer vermesi bu duruma örnektir. *İntibah* romanında dikkati çeken kusur da hürriyet aşığı bir sanatçı olan Namık Kemal'in romanda para ile alınıp satılan bir cariye'nin temel hak ve özgürlükleri, hürriyeti hakkında tek bir söz dahi söylememesi ve bu durumu kabullenmesidir. Namık Kemal, Dilaşup'un köle oluşunun insani bir durum olmadığını, bireylerin temel hak ve özgürlükleriyle örtüşmediğini savunan, bunu akla getiren herhangi bir düşünce veya eylem ortaya koymaz. Hatta onun bu durumunu gayet normal bir şekilde karşılar. Dilaşup, Mahpeyker'in karşısına masumluluğun ve iffetin simgesi olarak çıkarılır. O, suçsuz bir kurbandır. Tanpınar'a göre şahsiyeti olmayan, ön plana çıkmayan bir tiptir. Yalnızca fuhuşun karşısında masum bir insandır (Tanpınar, 2016: 397). Ona kendisi olma yetkisi, kendi iradesi ile yaşama hakkı ve özgürlüğü tanınmaz (Sevim, 2016: 89).

Anne ve Baba Figürünün Eksikliği

İntibah romanında dikkat çeken teknik kusurlardan biri de Ali Bey'in anne ve babasının romanda çok fazla görülmemesidir. Tanzimat Dönemi'nin en önemli özelliklerinden bir tanesi baba figürü olan güçlü bir padişah eksikliğidir. Dolayısıyla yazarlara babalık görevi düşmektedir (Parla, 2016: 19). Yazarın bizlere doğru bakış açısını öğreten ve gösteren bir baba şeklinde davranmaya çalışarak taraflı olması teknik bir kusur olarak değerlendirilebilir. *İntibah*'ta erkek roman kahramanının babası sağ değildir. Şarklı ailelerde baba figürü önemlidir. Yüce bir figür olan baba, var olduğu sürece ailedeki bireyler güvende oldukları gibi koruma altında da olurlar. Burada baba figürü ölmüş olduğundan anne korumasız kalmış, erkek çocuk sefaletе düşmüş, babasızlık bazı olumsuz sorunlara sebebiyet vermiştir. Çünkü aile yaşamının temel otoritesini baba sağlamaktadır (Finn, 2003: 113-114).

Romanda anneye de çok az yer verilmiş, anne figürü geri planda bırakılmıştır. Anne, sadece oğlunu dışarıdan gelebilecek zararlara karşı korumak için nadiren ortaya çıkar. Kurgulanan anne profili, sadece Ali Bey'in başına bir iş geldiği zaman ortaya çıkıp onu korumaya çalışmaktır. Anne figürü o kadar geri plana itilmiştir ki Ali Bey'in annesinin adı ancak romanın yüz yedinci sayfasında zikredilebilmiştir (Kemal, 2007: 109).

Romanın ana düşüncelerinden biri de ailenin tek çocuğu olan Ali Bey'in sevgisini kazanma doğrultusunda yaşanan güçler çatışmasıdır. Anne oğlunu sefaletten ve yanlış kişilerden korumak için çeşitli mücadeleler içerisinde yer alır, yalan söylemlerde bulunur (Kemal, 2007: 96-100). Ancak baba çocuğun terbiyesinden, eğitiminden tutun da sosyal

yaşamına kadar onu geleceğe hazırlayan, onun yetişmesinde büyük katkıları olan bir kişidir. Hatta annenin üzerinde de kültürel anlamda etkindir.

Baba gerçek hayatta yol gösteren, koruyup kollayan ve her zaman sahip çıkandır. Bu dönemde genel olarak amacı ders vermek olan romanlar yazıldığı için, babası olan bir kahramanın yanlış şeyler yapabileceği, kötü maceralara sürüklenebileceği düşünülemeyeceğinden olsa gerek Tanzimat Dönemi romanlarında genel olarak kahramanlar babasız kurgulanmıştır. *İntibah* romanında da Ali Bey yirmi yaşına gelinceye dek babası hayattadır. Ali Bey'i de o yaşa kadar tahsil ve terbiyeye sevk eden, her zaman onun iyiliğini isteyen babası olmuştur. Ancak Ali Bey babasını kaybettikten sonra adeta kendisini de kaybeder (Kemal, 2007: 18).

Yazarın Taraf Tutması

İntibah'ta, tiplerden ziyade taraf vardır (Bakırcıoğlu, 1986: 47). İki farklı cephe üzerine inşa edilen romanda, Dilaşup tarafında Ali Bey'in annesi, Atıf Bey ve Mesut Bey vardır. Mahpeyker tarafında ise, Suriyeli Abdullah ve Ali Bey'in arkadaşları vardır. Her iki tarafın da gayesi masumluluğu ve saflığıyla romanda öne çıkan Ali Bey'i yanlarına almaktır. Dilaşup'un tarafına yazar da eklenebilir. Namık Kemal, kahramanların roman içerisindeki fonksiyonlarını tayin ederken taraflı davranır. Bu husus, Tanzimat Dönemi romanlarında görülen yaygın, teknik kusurlardan bir tanesidir. Karakterler tek yönlü ele alınmıştır. Karakterlerin roman içerisinde oldukça ön planda olmaları önemli bir teknik kusurdur. Yazarın yapmış olduğu bu teknik kusura Tanpınar da işaret etmektedir. (Tanpınar, 2016: 396). Namık Kemal'in Mahpeyker'e karşı düşmancasına bir tavır sergilediğini ortaya koyduğunu ifade eden Tanpınar, Mahpeyker'in âşık bir kadın olduğunu ve konuşturulmadığını vurgulamaktadır.

Bu teknik kusur romanın pek çok sayfasında görülmektedir. Namık Kemal, sürekli olarak olayların doğal akışına müdahale eder, ahlaklı kişilere sürekli müdahale ederek kendileri olma imkânından mahrum kılar. Sürekli Mahpeyker'in sözünü keser veya keskin, ağır söylemlerle onu sınırlandırmaya belli bir alana sıkıştırmaya çalışır. Acemice de olsa psikolojik tahlillere giriştiği eserde kişileri canlandırırken hiç de onları anlamaya çalışmaz. Kişiler kendilerine biçilmiş olan karakterlere uygun davranışların dışına asla çıkamazlar (Enginün, 2012: 231).

Esasında Mahpeyker elinde olmadan, istemeden kötü bir yola sürüklenmiştir. Ancak yalancı biri değildir. Hatta Ali Bey'e karşı oldukça samimi ve açık sözlüdür, menfaatleri doğrultusunda onunla konuşmaz, hissiyatına yenik düşmez (Kemal, 2007: 74-76). Ali Bey Mahpeyker'e evlenme teklifinde bulunduğu Mahpeyker, Ali Bey'e kendi durumunu imalı bir şekilde anlatmaya çalışır. Ali Bey'i tanıdıktan sonra başkalarıyla olan ilişkilerinin tamamını keser (Kemal, 2007: 73).

Kendisine bakan varlıklı Suriyeli Abdullah Efendi ile olan ilişkisini korktuğu için kesemez. Ondan korkmazsa diğer kişilerle olduğu gibi onunla da ilişkisine son verecektir. Bunun için romanın devamında Mahpeyker'in kendisine bakan eski aşığının evinde, birkaç ay da olsa tamamıyla Ali Bey'de olabileceği bir zaman için pazarlık yaptığına tanık oluruz (Kemal, 2007: 106-108).

Bu cümlelere baktığımızda Namık Kemal'in Mahpeyker'e karşı olumsuz olmasının temelinde onun sahip olduğu kötü geçmişi vardır. Ancak bu geçmişin olmasında, yaşanmasında Mahpeyker'in herhangi bir iradesi olmadığı gibi tercihi de söz konusu değildir. Hatta bu durumu Namık Kemal'in kendisi de romanın başlarında ifade eder. Gayet menfi bir aile içinde yetişmiş olduğunu söyler. Ahlak dersi verebilmek adına düşmüş bir kadın olan Mahpeyker'i düşmekte sorumlu olmadığını bildiği ve açıkladığı halde, düşmüş olduğu için suçlu görür ve sonunda cezalandırır (Parlatır, 2018: 264). Mahpeyker kendi talihini tek başına taşımayan bir kadın karakterdir (Tanpınar, 214: 64). Yazarın Mahpeyker'e karşı menfi düşüncelere sahip olması onun geçmişinden kaynaklanmaktadır. Ancak Mahpeyker geçmişinden mesul değildir. Bu durumu Mahpeyker'in kendisi dile getirdiği gibi yazar da onun kötü bir aileden geldiğini romanın başında bize söylemektedir. Namık Kemal, her fırsatta kötülediği Mahpeyker'e karşılık Dilaşub'u saf, iffetli, temiz ve güzel olarak takdim eder (Tanpınar, 2019: 397).

Yazarın Tutarsızlığı

Tanzimat düşüncesinin yeni edebî türler merkezinde ahlak kavramına yaklaşımına icra zemini oluşturan türlerden birisi romandır (Polat, 2017: 1564). Bu romandaki teknik kusur olarak göze çarpan diğer bir unsur ise yazarın tutarsızlığıdır. Benzer olaylar karşısında Ali Bey, birbirinden farklı tavırlar takınmaktadır. Ali Bey, Mahpeyker'in kendisini her türlü aldatmasına ve yalanlarına rağmen, hatta Mesut Efendi'den bir fahişe olduğunu öğrendikten sonra: *“Sizden beklemezdim şeklindeki masumca kırgınlık sözlerinden başka bir şey bulmaya*

güç yetiremedi." (Kemal, 2007: 70), cümleleriyle olayı geçiştirirken; Dilaşub hakkındaki yalan yanlış konuşmaları duyduktan sonra eve gelerek Dilaşub'a karşı sergilediği tavır ve hareketler büyük bir tutarsızlık göstermektedir (Kemal, 2007: 131).

Daha önce Çamlıca'da Mahpeyker'in arabasına laf atan Mesut Efendi ile kavga eden Ali Bey'in, karısı hakkında söylenen bu sözler üzerine Abdullah'la Pertev'e bir şey dememesi, soğukkanlılığını muhafaza ederek, kim olduklarını tahkik etmeyi aklına bile getirmemesi ikna edici değildir (Kaplan, 2019: 134).

Tesadüflere Fazla Yer Verilmesi

Namık Kemal, roman hakkında yazdığı yazılarında insan ve toplum hayatı ile dünya ve tabiatla iç içe olan realist bir anlayıştan yanadır. Ona göre hakikat, tabiata ve akla uygun olmalıdır. Ancak kendisinin yazdığı romanlarda bu ölçülere ne derece uyabildiğine bakıldığında, realist bir anlayışı savunduğu düzeyde gerçekçi olamadığı görülür. Divan şairlerinin mesnevilerini gerçek dışı, halk hikâyelerini de çocukça bulmuştur ama onun romanlarında da akla aykırı bir yığın tesadüf ve gerçek dışı birçok olay yer alır (Parlatır, 2018: 255). Romanda olağanüstü tesadüflere de yer verilmiştir ve bu tesadüflerin çokluğu romanın inandırıcılığını ve kurgusunu zayıflatmıştır. Söz gelimi Ali Bey ile Mesut Efendi, Çamlıca'da Mahpeyker'e laf atma meselesi yüzünden tartışırken Atıf Bey yanlarına gelir ve Mesut Efendi'nin, Atıf Bey'in dayısı olduğu ortaya çıkar. Ali Bey, Mahpeyker'in Kuzguncuk'taki köşküne giderken bir gazinoda oturup beklemeye karar verir ve Mesut Efendi ile Atıf Bey de oradadır. Her ikisi de Ali Bey'i görüp nereye gittiğini anlarlar. Mahpeyker, Dilaşub'un bir ayıbını yakalamak için evin çevresindeki hamamları dolaşmaya başlamış ve dördüncü gün bir hamamda Dilaşub'a rastlamıştır. Dilaşub evde hatıralarını yazarken Ali Bey gelir ve bakmak ister. Dilaşub utanır ve göstermek istemez, kâğıdı yırtar. Tesadüfen o gün evde bulunan satıcı kadınlar olayı öğrenir ve Mahpeyker'e yetiştirir. Buna benzer birçok tesadüf romandaki doğallığı bozan öğeler olarak sıralanabilir.

Sonuç

İntibah romanı her ne kadar ilk edebi roman kabul edilse de kurgu hatalarıyla, teknik kusurlarıyla, süslü sanatlı diliyle, yazarın kişiliğini gizleyememesi gibi pek çok açıdan tam olarak yeniye aittir denilemez. *İntibah* romanı birçok yönden halk hikâyesinden edebi romana

geçisin ilk örneği sayılmaktadır. Birçok araştırmacı ve edebiyat tarihçisi tarafından geçiş süreci olarak kabul edilen bu dönemde, yazılan eserlerin hemen hepsinde bu saydığımız teknik kusurlar görülmektedir.

Batılı tarzda kaleme alınmış ilk edebi romanda, Divan şiiri geleneğine ait ya da o geleneğe yakın kimi şiirsel yöntemler kullanıldığına şahit olunmaktadır. Eylemin yer aldığı düzlem daha da açıklayıcıdır. Sahneler daha belirgin ve görünür olmasına rağmen olaylar hesaba katıldığında zaman ve mekân bakımından eksik kalır.

Romanın kahramanlarına genel itibarıyla bakıldığında içe dönüktürler. Erkek ve kadın kahramanlar, kendi istediklerini elde etme saplantısı içerisindedirler. Ancak onların içe dönüklüğü başkalarıyla ilişki içerisinde olmalarında bir engel teşkil etmez. Kişiler, başkalarını anlamaya çalışmadıkları gibi başkaları tarafından anlaşılmayı da beklememektedirler. Müfrit tutkulara sürüklenmekle beraber eylemin neticesi de ölümle biter. Romanda sergilendiği şekliyle ilişkilerin gayesi egemenlik kurma ve sahip olmadır. Yegâne gayeleri, en yüce doruğuna yükseldikleri şahsi hayyizlerini kurabilmektir.

Tanzimat romanında tesadüflere oldukça fazla yer verilir. Bu da romanın inandırıcılığı hakkında şüphe uyandırmaktadır. Yazar, tesadüfler vasıtasıyla okuyucuyu sonuca götürme gayesindedir. Bu durum neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde yazılmadığından teknik kusurları beraberinde getirmektedir.

Kaynakça

Akdeniz, S. (2012). İntibah romanında mekân kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 3-21.

Akyüz, K. (1995). *Modern Türk edebiyatının ana çizgileri 1860-1923*. İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Bakırcıoğlu, M. Z. (1981). *Başlangıçtan günümüze Türk romanı*. Ötüken Yayınları, İstanbul.

Dino, G. (1978). *Türk romanının doğuşu*. Agora Kitaplığı, İstanbul.

Enginün, İ. (2012). *Yeni Türk edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*. Dergâh Yayınları, İstanbul.

Evin, A. (2004). *Türk romanının kökenleri ve gelişimi*. Agora Kitaplığı, İstanbul.

Finn, R. P. (2003). *Türk romanı ilk dönem, 1872-1900*. (Çev T. Uyar). Agora Kitaplığı, İstanbul.

- Göçgün, Ö. (1987). *Nâmık Kemal*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2017). Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı. Grafiker Yayınları, Ankara.
- Kaplan, M., Enginün, İ. ve Emil, B. (1978), *Yeni Türk edebiyatı antolojisi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Kaplan, Z. (2017). İlk edebi roman İntibah'taki edebi çatışma: Kadın psikolojisi, anneden kopma ve oğlun bireyselleşme mücadelesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(9), 320-332.
- Kaplan, M. (2019). *Türk Edebiyatı üzerinde araştırmalar 2*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kemal, N. (2007). *İntibah, sadeleştiren: Turgut Bağrıaçık*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Mardin, Ş. (2015). *Jön Türklerin siyasi fikirleri 1895-1908*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Moran, B. (2015). *Türk romanına eleştirel bir bakış 1*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Muallim Naci-Beşir Fuad, (2012). *İntikad, Haz: Ahmet Ağır*. Grafiker Yayınları, Ankara.
- Okay, M. O. (2018). *Batılılaşma devri Türk edebiyatı*. Dergâh Yayınları İstanbul.
- Önertoy, O. (1981). *Tanzimat döneminde edebiyat anlayışı*. Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya.
- Parla, J. (2016). *Babalar ve oğullar: Tanzimat romanının epistemolojik temelleri*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Parlatır, İ. (2018). *Tanzimat edebiyatı*. Akçağ Yayınları, Ankara.
- Polat, Â. (2017). Namık Kemal'de ahlaki kaygı temelli metinleştirme: İntibah ve Ahlak-ı Alaî. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(3), 1564-1573.
- Sevim, G. (2016). İntibah romanında yapı ve izlek. *Ahi Evren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 73-97.
- Tanpınar, A. H. (2019). *On dokuzuncu asır Türk edebiyatı tarihi*. Dergâh Yayınları İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (2014). *Edebiyat üzerine makaleler*. Hazırlayan: Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ülken, H. Z. (2009). *Uyanış devirlerinde tercümenin rolü/İslam medeniyetinde tercüme ve tesirleri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, D. (2011). *Roman kavramı ve Türk romanının doğuşu*. Kesit Yayınları, İstanbul.